

11. Трифонова Л. А. Споры о признании недействительными крупных сделок и сделок, в которых имеется заинтересованность [Электронный ресурс] / Л. А. Трифонова. – Режим доступа: <http://www.fassko.arbitr.ru/novosti/vestnik/archive/8306.html>.

12. Лантінов Ю. Ф. Відчуження майна як дія, що характеризує значний правочин господарського товариства / Ю. Ф. Лантінов // Право і Безпека. – 2013. – № 4 (51). – С. 167–173.

13. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.

Надійшла до редколегії 18.04.2014

ЛАНТИНОВ Ю. Ф. ВЗАИМОСВЯЗАННОСТЬ СДЕЛОК КАК ОТДЕЛЬНЫЙ ПРИЗНАК КРУПНОЙ СДЕЛКИ ХОЗЯЙСТВЕННОГО ОБЩЕСТВА

Выявлены понятие и признаки взаимосвязанности нескольких сделок как одного из признаков крупной сделки хозяйственного общества. Исследованы признаки взаимосвязанных сделок, закреплённые в иностранном законодательстве, судебной практике иностранных государств и в науке корпоративного права. Предложено различать субъективные и объективные (в том числе целевые, предметные и временные) признаки взаимосвязанных сделок. Дана характеристика таких признаков и сформулировано доктринальное определение взаимосвязанных сделок.

Ключевые слова: хозяйственное общество, крупная сделка, взаимосвязанные сделки, субъективные признаки, объективные признаки.

LANTINOV Y.F. INTERRELATEDNESS OF TRANSACTIONS AS A SINGLE FEATURE OF A MAJOR TRANSACTION OF A BUSINESS ENTITY

Most foreign regulations classify a major transaction as a number of transactions if they are interrelated to each other. Considering this fact the article is devoted to the ascertainment of the notion and features of some transactions' interrelatedness as one of the features of a business entity's major transaction. Features of interrelated transactions, set forth in the foreign legislation, judicial practice of foreign countries and in science of corporate right, are researched. Among the features the author singles out: uniformity of transactions, limitation in time, the unity of the property, which is the subject of transactions, the unity of purpose of transactions, coherence of corresponding subjects between each other, etc. The author of the article offered to distinguish subjective and objective features of interrelated transactions. In turn it is suggested to distinguish target, subject and time elements among objective features. Characteristic of such features is conducted and the doctrinal definition of interrelated transactions is formulated. It is offered to consider several (two or more) single-type transactions as interrelated, which are executed by a business entity with several affiliated with each other subjects, which are aimed at achieving a common goal and led (lead) to general legal consequences in the form of alienation (possibility of alienation) or property's acquisition, where the subject is divisible things or other objects of property rights, which are uniform and in the aggregate have an integrated functional purpose (except an individual property right, service or work not related to the creation of a new thing), as well as aggregate of objects that compose a complex thing (integral property complex) if transactions are executed simultaneously or within a small period of time that makes it possible or leads to the subsequent use of objects of such transactions as a whole.

Keywords: business entity, major transaction, interrelated transactions, subjective features of interrelated transactions, objective features of interrelated transactions.

УДК 347.68

К. О. НЕЧАЄВА,

аспірант

Харківського національного університету внутрішніх справ

СПВІВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ВІДУМЕРЛА СПАДЩИНА» ТА «БЕЗХАЗЯЙНЕ МАЙНО»

Розкрито зміст понять «відумерла спадщина» та «безхазяйне майно», виділено їх основні теорії. Зроблено висновки щодо співвідношення цих понять.

Ключові слова: відумерла спадщина, безхазяйне майно, спадкування, право власності.

Відповідно до ст. 1277 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1] у разі відсутності спадкоємців за заповітом і за законом, усунення їх від права на спадкування, неприйняття ними спадщини, а також відмови від її прийняття суд визнає спадщину відумерлою за заявою відповідного органу місцевого самоврядування за місцем відкриття спадщини. Заява про визнання спадщини відумерлою подається після спливу одного року з часу відкриття спадщини. Спадщина, визнана судом відумерлою, переходить у власність територіальної громади за місцем відкриття спадщини.

Багато питань у відносинах, що виникають у зв'язку з визнанням спадщини відумерлою, є дискусійними, що пов'язане передусім із неоднозначним та неповним дослідженням правової природи відносин, які виникають у зв'язку з визнанням спадщини відумерлою. Питання стосовно правової природи відумерлої спадщини було і залишається спірним.

Деякі вчені ототожнюють відумерлу спадщину із безхазяйним майном, відзначаючи, що відумерла спадщина переходить до територіальної громади як безхазяйне майно. Звідси і виникає потреба у дослідженні понять відумерлої спадщини та безхазяйного майна. Їх вивчення дасть можливість виявити спільні і протилежні риси у цих категоріях, а також дослідити особливості кожного із цих понять.

Отже, метою цієї статті є з'ясування питання співвідношення відумерлої спадщини та безхазяйного майна.

Слід зазначити, що С. М. Братусь, Ю. О. Заїка, Є. О. Рябоконт, О. П. Печений, С. Я. Фурса розглядали правову природу відумерлого майна, а також аналізували співвідношення цього поняття із безхазяйним майном. Але, незважаючи на низку сформульованих науковцями принципово важливих позицій, залишається ряд невирішених питань щодо аналізу цих понять та визначення специфіки кожного з них. Зазначені обставини й обумовлюють актуальність цієї статті.

Поняття відумерлої спадщини та безхазяйного майна є близькими за своїм змістом. У зв'язку з цим на теперішній час в юридичній літературі існує певна дискусія у розумінні співвідношення цих понять.

Безхазяйне майно було відоме ще з римського права. Під безхазяйним майном (окупацією) розумілося привласнення чи заволодіння речами з наміром утримати їх у себе. Воно обґрунтовувало право власності загарбника та

розповсюджувалось на всі безхазяйні речі згідно з принципом, вираженим у Законах XII Таблиць, – безхазяйна річ слідує за першим, хто її захватив. Відповідно до цього закону, якщо спадкоємців не має або вони відмовились прийняти спадок, то таке майно визнавалося на той час безхазяйним. Спадкування за правом Юстиніана містило поняття «лежачої спадщини». В ті часи таку назву мало безхазяйне майно, яким будь-яка особа могла заволодіти, володіючи їм протягом одного року [2, с. 209].

У свою чергу, відумерла спадщина (*bona vacantia, erblose Gulten*) – це майно, що залишилося після померлої особи, і на яке ніхто не заявляє або не може заявити домагань ні за заповітом, ні за правом спадкування за законом [3, с. 524].

На теперішній час у судовій практиці виникають колізії щодо порядку визнання спадщини відумерлою у зв'язку із прийняттям та набранням чинності ЦК України. Відповідно до ст. 555 ЦК УРСР, що втратив чинність, відумерла спадщина переходила до держави, про що публічна установа отримувала свідоцтво, в той час як за правилом ст. 1277 ЦК України територіальна громада набуває права власності на відумерлу спадщину на підставі судового рішення. Якщо спадщина відкрилася після 1 липня 2003 року, проте не була прийнята ніким зі спадкоємців, що мають право спадкування відповідно до норм ЦК УРСР, застосовується правило абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України. Таким чином, сплив однорічного строку, встановленого ч. 2 ст. 1277 ЦК України та абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, може підлягати обчисленню, починаючи не раніше 1 липня 2003 року. У справах про визнання спадщини відумерлою до спадщини, яка відкрилася, але не була прийнята ніким із спадкоємців до набрання чинності, ЦК України застосовуються правила абз. 2 п. 5 Прикінцевих та перехідних положень ЦК України, відповідно до якого правила ст. 1277 ЦК України про відумерле майно застосовуються також до спадщини, від дня відкриття якої до набрання чинності цим Кодексом сплигло не менше одного року. Зазначені положення застосовуються також, якщо спадщина не перейшла до публічного утворення в порядку, передбаченому ст. 555 ЦК УРСР. Якщо нерухоме майно знаходиться не за місцем відкриття спадщини, визначеним відповідно до ст. 1221 ЦК, належним заявником є орган місцевого само-

врядування за місцем відкриття спадщини, а не за місцем знаходження нерухомого майна. У заяві про визнання спадщини відумерлою не можуть ставитись вимоги позовного характеру, зокрема вимоги про передачу спадкового майна у власність територіальної громади [4].

Ще в дореволюційному цивільному праві існувала полеміка про необхідність розмежування відумерлого майна від безхазяйних речей. Як вказував свого часу В. І. Курдиновський, в той момент, коли речі безхазяйні, неможливо вказати їх суб'єкта, тобто особу, яка має на них право. Право ж на майно з того моменту, як воно стало відумерлим, належить державі. У нього є господар [5, с. 149].

На сьогодні серед учених немає єдності стосовно правової природи відумерлого майна. Тому вважаємо за доцільне в межах поставленої мети з'ясувати правову природу відумерлої спадщини та безхазяйного майна, вивчити та проаналізувати кожне із понять для виявлення спільних та протилежних рис з метою формулювання відповідних висновків.

В юридичній літературі існують дві позиції, що протиставляються одна одній.

Прихильники першої позиції ототожнюють поняття відумерлої спадщини із поняттям безхазяйного майна. Так, М. М. Ясинюк стверджує про зв'язок відумерлої спадщини та безхазяйного майна. На думку ученого спадщина, яка не була прийнята, набуває статусу безхазяйної, після чого може перейти у власність держави [6, с. 89–91].

Близько до нього висловлювався свого часу С. М. Братусь, який зазначав, що конфісковане, відумерле та безхазяйне майно переходить у власність держави. Зрозуміло, що така підстава набуття права власності зумовлена діяльністю публічного утворення, а не є цивільно-правовою підставою. Звіт, оцінка та реалізація цього майна проводиться фінансовими органами, які діють від імені держави. Це майно, залежно від його характеру та виду, передається фінансовим органам для використання різними державними і кооперативними організаціями. Суми, виручені від продажу майна, зараховуються в дохід бюджету. Туди ж поступають конфісковані, відумерлі та безхазяйні грошові кошти [7, с. 173]. Отже, С. М. Братусь не відокремлював поняття відумерлого майна та безхазяйного майна через те, що внаслідок їх реалізації публічне утворення в обох випадках отримує грошові кошти в бюджет.

В Україні відсутній закон, який би встановлював процедуру вияву, оцінки та реалізації як відумерлого майна, так і безхазяйного.

Як зазначав І. Ю. Аккуратов, безхазяйне майно – це таке майно, що не має власника або власник якої не відомий, або річ, від права власності на яку власник відмовився. При цьому правовий режим безхазяйних речей ставиться в залежність від виду цих речей, їх цінності, способу вибуття з володіння власника, а також від місця знаходження безхазяйної речі. За таких обставин І. Ю. Аккуратов стверджував, що відумерле майно є різновидом безхазяйного [8, с. 6].

Прихильники другої позиції стверджують про відмінність досліджуваних категорій. Так, Н. В. Орлова зазначає, що природа переходу безхазяйного майна до публічного утворення суттєво відрізняється від спадкування відумерлого майна. Спадкування можливе не тільки стосовно власності на речі, але також відносно інших прав, наприклад зобов'язальних прав, авторських і т. д. Набуття права власності на публічне утворення не містить якої-небудь залежності від правомочностей особи, яка раніше володіла річчю, що тепер стала безхазяйною. У зв'язку з цим на публічне утворення, яке набуває право власності, не покладається яких-небудь зобов'язань або обтяжень у відношенні третіх осіб, хоча б і такі обтяження існували відносно колишнього власника. У випадку відумерлості спадкового майна, публічне утворення несе перед кредитором спадкодавця відповідальність за боргами спадкодавця в межах вартості відумерлого майна [9, с. 135].

Л. К. Буркацький зробив аналогічний узагальнюючий висновок щодо розмежування відумерлого від безхазяйного майна, проте не обґрунтував його [10, с. 222].

А ось О. П. Печений говорить про відмінність понять відумерлої спадщини та безхазяйного майна через різницю у процедурі визнання такого майна та порядку переходу права власності до територіальної громади. Процедура визнання майна безхазяйним та реєстрації права власності на нього не можуть бути застосовані, оскільки йдеться про припинення права власності – смерть власника, а також підставу набуття права власності на спадщину, визнану судом відумерлою, та регулюється законодавством як окрема чітко визначена процедура [11, с. 254].

У свою чергу Є. О. Рябоконт стверджував, що перехід у власність держави відумерлого майна має зовнішню схожість із надходженням до держави безхазяйного майна. Утім, те, що спадщина з моменту відкриття до моменту прийняття її спадкоємцем (у цьому випадку – державою) тимчасово не має свого суб'єкта, зовсім не означає існування протягом цього періоду безсуб'єктного майна, яке нікому не належить. У протилежному випадку в цей період часу спадщиною міг би заволодіти фактично кожен, ставши при цьому її власником. При цьому Є. О. Рябоконт наголошував на відмінності цих понять, оскільки в порядку відумерлості спадщини публічне утворення може набувати як речові, так і зобов'язальні права, в той час як у зв'язку із безхазяйністю до неї переходить лише право на річ [12, с. 42].

Б. Б. Черепакін зазначав, що незважаючи на схожість безхазяйного та відумерлого майна, останнє є різновидом спадкування за законом. Із моменту відкриття спадщини і до її прийняття спадкоємцями спадкове майно тимчасово не має господаря і в цьому сенсі є також безхазяйним. Але ця безхазяйна, так звана «лежача», спадщина є тимчасовою. Вона ліквідується прийняттям спадщини спадкоємцями за законом чи за заповітом. У тих же випадках, коли немає спадкоємців або вони позбавлені спадщини в заповіті спадкодавця, або коли спадкоємці не прийняли спадщини або відмовилися від неї, безхазяйне спадкове майно ліквідується переходом спадкового майна до держави як відумерлого [13, с. 151–161].

Саме в усуненні безхазяйної спадщини та її небажаних наслідків, а ні в жодному разі не в придбанні майна публічним утворенням полягає, як правильно зазначають Б. С. Антимонов і К. А. Граве, головна службова роль інституту переходу відумерлого майна у власність публічного утворення. Б. С. Антимонов і К. А. Граве свого часу зазначали, що не можна вважати, що держава набуває відумерле майно просто як безхазяйне. Відумерла спадщина істотно відрізняється від спадщини, яка відкрилась, але ніким не були прийнята, від так званої «лежачої спадщини» [14, с. 236].

У доктрині цивільного права перехід права власності на безхазяйне майно відноситься до первинних, а на відумерле – до похідних способів набуття права власності.

За первинних способів, права власності у суб'єкта виникає вперше або самостійно, незалежно від прав на це майно інших осіб;

за похідних – воно ґрунтується на праві власності колишнього власника. Відумерле майно обтягується правами третіх осіб, у свою чергу безхазяйне майно, переходячи на первинній підставі набуття власності, не може бути обтяжене правами третіх осіб.

Відповідно до постанови Пленуму Верховного суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 07.02.2014 № 5 «Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав» безхазяйне майно може перейти у власність у порядку набувальної давності. Елементи набувальної давності також передбачені ст. 335 і 344 ЦК України, за положеннями яких після вчинення законодавчо визначених дій та зі спливом певного строку особа може набутти право власності на безхазяйне майно, а також на майно, яке належить на праві власності іншій особі (а не особі, яка заявляє про давність володіння). Встановлення власника майна або безхазяйності речі є однією з обставин, що має юридичне значення і підлягає доведенню під час ухвалення рішення суду [15].

Отже, більш справедливою уявляється позиція про відмінність відумерлої спадщини та безхазяйного майна. Дійсно, ці поняття мають зовнішню схожість, а саме у правовому режимі та функціях. Зокрема в обох випадках територіальна громада отримує дохід із реалізації майна, яке визнано відумерлим чи безхазяйним. Процедура визнання спадщини відумерлою та безхазяйного майна починається з подання територіальною громадою заяви до суду в порядку окремого провадження. Процесуальний порядок набуття права власності на відумерлу спадщину та безхазяйне майно відбувається на підставі рішення суду. Проте ці поняття мають ряд важливих відмінностей: перш за все це відмінність у правовій природі, оскільки у територіальній громаді виникає право на відумерлу спадщину після смерті особи та неприйнятті спадщини спадкоємцями у належний час та належним способом. Неприйняття спадщини є підставою для визнання спадщини відумерлою, водночас безхазяйне майно виникає у зв'язку з відсутністю власника, неможливості встановлення його місця знаходження у визначений законом проміжок часу. Відсутність власника майна, визнана належним чином відповідно до чинного законодавства, є підставою визнання майна безхазяйним. Крім цього, у випадку визнання спадщини відумерлою, територіальна громада у

будь-якому випадку вважається такою, що прийняла спадщину з моменту її відкриття, водночас тим визнання права власності на безхазяйну річ має інший правовий механізм. Із визнанням права власності на відумерле майно до територіальної громади можуть перейти зобов'язання перед третіми особами. Напроти, на безхазяйне майно переходять тільки речові права. Додамо до цього, що існує механізм повернення відумерлої спадщини до спадомця, або відшкодування вартості реалізованого майна, а стосовно безхазяйного майна такого механізму не передбачено.

Викладене в цій статті дозволяє зробити ряд висновків. Незважаючи на зовнішню схожість,

розглянуті поняття є різними категоріями, відмінність яких зводиться до такого:

1. Безхазяйне майно належить до первинних способів набуття права власності, а відумерла спадщина – до похідних;

2. У разі визнання спадщини відумерлою власник такого майна відомий, а у разі визнання майна безхазяйним власник майна не відомий.

3. Відумерла спадщина може бути обтяжена боргами, в той час як боргові зобов'язання на безхазяйне майно не покладають.

Список використаної літератури

1. Цивільний кодекс України : закон України від 16.01.2003 № 435-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>.
2. Новицкий И. В. Римское частное право : учебник / И. В. Новицкий, И. С. Перетерский. – М. : Зерцало-М, 2012. – 560 с.
3. Брокгауз Ф. А. Энциклопедический словарь / Ф. А. Брокгауз, И. А. Ефрон. – СПб. : Типо-литогр. И. А. Ефрона, 1892. – 957 с.
4. Про судову практику розгляду цивільних справ про спадкування : лист Вищ. спеціаліз. суду України з розгляду цивіл. і кримін. справ від 16.05.2013 № 24-753/0/4-13 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v-753740-13>.
5. Курдиновский В. И. Выморочные имущества / В. И. Курдиновский // Журнал Министерства юстиции. – 1902. – № 5. – С. 149–186.
6. Ясинюк М. Особливості захисту прав особи при визнанні спадщини відумерлою / М. Ясинюк // Вісник прокуратури. – 2009. – № 12. – С. 88–93.
7. Братусь С. Н. Субъекты гражданского права / С. Н. Братусь. – М. : Гос. изд-во юрид. лит., 1950. – 367 с.
8. Аккуратов И. Ю. Признание права собственности на бесхозяйное имущество по ГПК и АПК РФ / И. Ю. Аккуратов // Арбитражный гражданский процесс. – 2005. – № 1. – С. 6–8.
9. Орлова Н. В. Правовая природа выморочного имущества / Н. В. Орлова // Вопросы советского гражданского права : сб. ст. – М. : Госюриздат, 1955. – С. 117–135.
10. Буркацкий Л. К. Спадкове право України: теорія, коментарі, практика, зразки заяв : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. / Л. К. Буркацький ; Київ. держ. акад. вод. трансп. ім. Петра Конашевича-Сагайдачного. – Київ : Ін Юре, 2008. – 384 с.
11. Печений О. П. Спадкове право / О. П. Печений. – Харків : Фактор, 2012. – 368 с.
12. Рябоконь Є. О. Перехід виморочного майна до держави як випадок універсального правонаступництва / Є. О. Рябоконь // Правознавство. – 2001. – № 105. – С. 41–44.
13. Черепяхин Б. Б. Правопреемство по советскому гражданскому праву / Б. Б. Черепяхин. – М. : Госюриздат, 1962. – 162 с.
14. Антимонов Б. С. Советское наследственное право / Б. С. Антимонов, К. А. Граве. – М. : Госюриздат, 1955. – 264 с.
15. Про судову практику в справах про захист права власності та інших речових прав : постанова Пленуму Верхов. суду України з розгляду цивіл. і кримін. справ від 07.02.2014 № 5 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005740-14>.

Надійшла до редколегії 23.04.2014

НЕЧАЕВА К. А. СООТНОШЕНИЕ ПОНЯТИЙ «ВЫМОРОЧНОЕ НАСЛЕДСТВО» И «БЕСХОЗНОЕ ИМУЩЕСТВО»

Раскрыто содержание понятий «выморочное наследство» и «бесхозное имущество», выделены их основные теории. Сделаны выводы относительно данных понятий.

Ключевые слова: выморочное наследство, бесхозное имущество, наследование, право собственности.

NECHAIEVA K. O. VALUE CONCEPTS ABANDONED HERITAGE AND OWNERLESS PROPERTY

Relations arising in connection with the recognition and acknowledgment of heritage abandoned property abandoned, set out in article. The theme of the work is certainly relevant.

Many of the issues in the relationship arising from the recognition of heritage abandoned, is debatable which is basically ambiguous and incomplete investigation of the legal nature of relationships that arise from the recognition of heritage abandoned. Questions regarding the legal nature of inheritance was abandoned and left is controversial.

Object of study in the article is a civil legal relations, namely, relationship which arises due recognition inheritance escheat and also recognition of property ownerless.

The aim of paper is to elucidate the relationship between the dead and the legacy of ownerless property.

Methodological basis of the publication constitute special techniques that are used in the legal research. They are comparative and legal, formal and juridical, system etc.

The main results of the paper important legal science and the results themselves include legal analysis of two similar concepts. Specifically, the ratio of acquisition of property by way of acknowledgment and recognition of heritage abandoned property abandoned, their debt burden, and the presence of the owner in recognition of ownership.

The branch of the article's results implementation is a civil and legal, family relationships. Scope of this article is the relationships that are related to escheat property and property that has no owner and is ownerless. These findings will help in the legal definition of property and its proper legal analysis

The conclusion of the article suggests the definitions of the relations that arise in connection with the recognition of assets and recognition of escheat property ownerless. Conclusions of the article allow differentiation of these seemingly similar concepts for the three criteria. These criteria can be reduced to the presence of the owner, the mode of acquisition of property rights and the debt-burdened.

Keywords: *abandoned heritage, ownerless property, inheritance, ownership.*

УДК 347.45

О. В. СІДЕЙ,

слухач магістратури

Харківського національного університету внутрішніх справ

ВИКОРИСТАННЯ ДОГОВОРУ КОМЕРЦІЙНОЇ КОНЦЕСІЇ ПРОМИСЛОВИМИ ПІДПРИЄМСТВАМИ

Проаналізовано історично-правове походження договору комерційної концесії. Розглянуто правовідносини, які опосередковуються договором комерційної концесії, а також особливості правового регулювання цих відносин національним законодавством та важливість використання цього виду договорів промисловими підприємствами України.

Ключові слова: *комерційна концесія, франчайзинг, промислове підприємство, договір, інтелектуальна власність.*

З розвитком суспільних відносин розвивається і цивільне законодавство. Доказом того є поява відносно нового інституту комерційної концесії. На сьогодні важливу роль в економіці країни відіграє малий і середній бізнес, який має проблеми, пов'язані із залученням фінансування. Ситуація у країні складається таким чином, що суб'єкти малого і середнього підприємництва не мають достатнього доступу до ринку капіталу. А самофінансування здійснювати в достатніх межах неможливо, оскільки

вони мають недостатній оборотний капітал, кредитні кошти для них дорогі, водночас існує жорстка конкуренція, слабка обізнаність в управлінні та комерційній діяльності. Саме тому значна кількість підприємців такого рівня користується законодавчо закріпленою можливістю взаємодії малого і великого підприємництва шляхом укладання договорів комерційної концесії.

Дослідженнями використання договору комерційної концесії займалася низка вчених,